

Efter en Sang tog Professor Fr. Nielsen Ordet. Hans Foredrag gjengives her efter Referatet i »Østsjællandsk Folkeblad«.

Jeg skal i det følgende have den Ære i korte Træk at skildre en af de fremragende Mænd, som ere udgaaede fra Kjøge, nemlig Jesper Brochmand.

Saa længe Kristendommen har bestaaet, har der været

en Bestræbelse efter at give en sammenhængende Fremstilling af den kristelige Tros lære. I Middelalderen søgte Skolastikerne at fremstille en saadan Tankebygning, der blev udmejslet til de mindste Enkeltheder. Saaledes har den berømte Anders Sunesøn efterladt sig en Slags Tros lære paa over 8000 latinske Vers. Efter Reformationstiden med dens mange nye Rørelser opkom der igjen Trang til samlede Fremstillinger af den kristne Tros Indhold, og det er netop ved at udgive en saadan, at Jesper Brochmand har indlagt sig stor Fortjeneste. I vore Dage har Biskop Martensen givet os en ny. Jeg skal imidlertid holde mig til den mellemste af de nævnte tre Mænd. Jesper Brochmand er født 5. Aug. 1585 i Kjøge, hvor hans Fader var Borgmester. Fem Aar gammel kom han i Kjøge Latinskole, men blev nogle Aar senere sendt til Herlufsholm, hvor der var en særlig dygtig Rektor, Hans Jensen Alanus. 1601 blev han Student, og allerede to Aar efter paabegyndte han en fleraarig Udenlandsrejse; han opholdt sig navnlig i Holland, som den Gang var et meget betydningsfuldt Land; det var nemlig et Fristed, hvor man kunde sige og skrive langt mere end mange andre Steder, og hvor man frit kunde dyrke sin Gud, som man vilde. Af denne Grund strømmede en Mængde frisindede Mennesker til Holland; men desuden var det et meget betydningsfuldt Land i videnskabelig Henseende. Til Belønning for udvist Mod i Krigen med Spanien havde Byen Leyden i 1575 faaet et Universitet, og dette opnaaede snart en stor Berømmelse. Brochmand kom dertil i 1604, og det var da særlig Filologerne, som i store Skarer strømmede til fra alle Lande; der kom blandt andre ogsaa mange her fra Danmark. Efter at have studeret et Par Aar i Leyden, rejste Brochmand til et andet berømt hollandsk Universitet, i Franecker. I Aaret 1608 blev han kaldet til Rektor for Herlufsholm, og her kom han i nøje Berøring med den berømte Historie-skriver Arild Hvitfeldt, som desto værre døde altfor snart. Brochmand var Hvitfeldt meget hengiven og fattede ogsaa

stor Kjærlighed til hans fædrelandske Stordaad — hans Danmarks Krønike.

Brochmand blev imidlertid ikke længe i den lille videnskabelige Koloni Herlufsholm, idet han allerede efter et Par Aars Forløb blev kaldet til Professor ved Københavns Universitet, først i Latin og Græsk og senere i Teologi. Sin store Betydning har han som Teolog; men hans sproglige Uddannelse har hjulpet ham til stadig at læse den hellige Skrift med egne Øjne. Da han blev Professor, var Reformationstidens Brydninger stilnede af. Efter dem fulgte der en Ensformighedsstræben, som ogsaa Jesper Brochmand blev greben af. Men hans Tid var tillige en Tid, hvor den lutherske Opfattelse stod over for betydelige modsatte Strømninger, baade af kalvinsk og romersk Natur. I Begyndelsen af det syttende Aarhundrede begyndte Jesuiterne igjen at gjøre ihærdige Forsøg paa at vinde Indflydelse i de nordiske Lande. Der sendtes saaledes til Sverrig en Jesuit, der drog omkring og solgte Musefælder, medens hans egentlige Formaal var at agitere for Jesuitismen. Svenskerne blev imidlertid snart kloge paa Mandens sande Hensigt og jog ham ud af Landet, hvorfor Angrebene, der baade støttedes af List og Magt, dog mest af det første, rettedes mod den lutherske Bevægelse i Danmark. Det var navnlig Polen og Spanien, der slog sig sammen om at udklække Planer mod Lutherdommen her i Landet. Under Trediveaarskrigens Bevægelser saa det en Tid endog ret farligt ud, og det er notorisk, at der existerede formelige Aftaler om ved alle Midler at liste den romerske Kirke ind i det danske Folk. Brochmand kom til at repræsentere Modstanden mod denne Bevægelse. Den ydre Anledning var, at Kongens Svoger, Hertugen af Brandenburg, var gaaet over til Katholicismen, hvilket Skridt blev ivrigt forsvaret af en jesuitisk Skribent. Brochmand fik det Hverv at imødegaa Forsvaret og han gjorde det saa godt, at Jesuiterne i deres Modsvar maatte tage deres Tilflugt til ligefremme Skjældsord mod Brochmand. Det er den ene

Side af hans Virksomhed, at han værger sin lutherske Opfattelse af Kristendommen over for Angrebene fra katolsk Side.

En anden Side af hans Begavelse kommer til Syne ved hans Stilling til den praktiske Kristendom og bibelske Troslære, som hævdedes af Holger Rosenkrantz. En Tid lang stod de to Mænd meget venligt over for hinanden, men Brochmands Livssyn var for strængt orthodoxt til, at det i Længden kunde falde sammen med Rosenkrantz's Synsmaader, der ofte bar vel stærkt Præg af Lægmanden. De havde begge to Blik for Vigtigheden af at fremhjælpe den danske Skole; derfor sér vi ogsaa, at Brochmand af al Magt søger at formaa Christian den fjerde til at op-hjælpe Skolen.

1633 udgav han sin store, sammenhængende Fremstilling af den kristelige Troslære, der kjendetegner ham ikke alene som en tankeklar Mand, men ogsaa som en hjærtevarm og trosivrig Aand. Hans Værk er gjentagne Gange udgivet i Udlandet og er blevet benyttet af en Mængde af Kirkens Tjenere. Som et Barn af sin Tid hævdede han stærkt Statskirkens Fortrinlighed, men med sin enfoldige Fromhed og store Skarpsindighed forbandt han en i flere Retninger forbavsende Overtro.

Omtrent samtidig udgav han »Sabbatens Helliggjørelse 3: Forklaring over alle Søndagens Evangelier og Epistler«, som dog er bedst kjendt under Navn af »Huspostil«. Det er navnlig af denne, at man faar et stærkt Indtryk af, hvor hjærtenstro en Mand han har været. Hans Sprog er jævnt og enfoldigt; naar han er færdig med en Betragtning, skriver han ofte: »Saa skal Du sige«; og saa kommer en Bøn, der indeholder Hovedpunktet af den forudgaaende Betragtning.

I et Par Aars Tid var han Lærer for den unge Prins Kristian, som tidlig døde. I 1638 blev han udnævnt til Biskop over Sjællands Stift, og ogsaa som saadan har han udøvet en stor Indflydelse. Han fik sin Udnævnelse af

Kongen, men vilde ikke modtage den, før han var bleven valgt efter den da brugelige Ordning. Den Gang var det nemlig Stiftets Provster, som selv valgte deres Biskop. Følgelig blev Provsterne sammenkaldte, og de valgte enstemmig Brochmand. Han havde kun et eneste Barn, en Søn, som studerede i Holland og England, men han afgik netop ved Døden samtidig med, at Brochmand besteg Bispestolen. Da Brochmand og hans Hustru altsaa blev barnløse, optog de det som en Livsgjerning at understøtte fattige og trængende. Endvidere optog de i deres Hus unge Mennesker, blandt andre Peter Schumacher. Det første literære Arbejde, denne udgav, tilegnede han derfor ogsaa Brochmand. Det var navnlig ved Bordet, at Brochmand forstod i Alvor og Skjæmt at give de unge Mennesker mangt et godt Ord med paa Vejen.

Hans virksomme Aand har ogsaa sat sit Spor i vor Gudstjenestes Ordning. Ved Fastegudstjeneste og paa Langfredagen bruges f. Ex. en Fællesbøn, der er forfattet af Brochmand. Det er ogsaa ham, der har indført Formlerne ved Nadverens Uddeling: »Det er Kristi Legeme og Blod«. Senere har man tilføjet Ordet »sande«.

Paa hans Tid fandtes endnu flere Levninger fra den katolske Gudstjeneste, som han har afskaffet; endvidere har han digtet flere Salmer, men ingen af dem er dog særlig fremragende. Det var ogsaa ham, der talte ved Kristian den fjerdes Baare, ligesom det tilfaldt ham at salve Frederik den tredie og hans Dronning. Under denne sidste Konge kom han paa Kant med »Svigersønnepartiet« og blev i det hele en Del indviklet i de Stridigheder, der rejste sig mellem de forskellige Stænder. Man har saaledes en Fortælling om, hvorledes han engang blev fulgt hjem af en Adelsmands Tjener, der havde faaet Paalæg om hele Vejen at gaa og skjælde Biskoppen ud, hvilket han ogsaa troligt besørgede. Da de var komne til Bispegaardens Port, vendte Brochmand, som under hele Turen ikke havde mølet et Ord, sig ganske rolig om og rakte

Tjeneren en Specie. Ved denne Fremgangsmaade afvæbnedes baade Tjeneren og hans Herre.

I Udlandet har han, som sagt, særlig virket ved sin Fremstilling af den kristne Troslære, præget som den var af Fromhed og Gudfrygtighed. I 1652 blev han svagere og svagere og efter at have nydt den hellige Nadvere gjentagne Gange, døde han den 19de April, 2den Paaskedag. Kort før han døde, sagde han: »Jeg vil op.« »Ja, til den Herre, I stedse har tjent,« svarede en af de omstaaende Præster.

Han er sikkert en af de betydeligste Mænd, der er udgaaet fra Kjøge, og han viede sit Liv til Arbejdet for, at Guds Ord kunde faa Fremgang og frit Løb i Hjærterne.

Mødet afsluttedes derpaa af Formanden med Tak til Forsamlingen for den Opmærksomhed, hvormed den kjendelig havde fulgt Foredragene, og med Ønsket om, at Sandhedens Ord altid maatte finde frimodige Forkyndere og villige Tilhørere under disse Hvælvinger.
